

Raad voor de
rechtspraak

Onderzoek en Kennis Programma Rechtspraak 2023-2028

Lyana Francot, Bart Diephuis, Harry Koster

Voorjaar 2023

Colofon

Opdrachtgever

Raad voor de Rechtspraak

Auteurs

Lyana Francot

Bart Diephuis

Harry Koster

Referentie

23403705

©2023 Staat der Nederlanden (Raad voor de rechtspraak)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, in een voor anderen toegankelijk gegevensbestand worden opgeslagen of worden openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Raad voor de rechtspraak. De toestemming wordt hierbij verveeld voor het verveelvoudigen, in een gegevensbestand toegankelijk maken of openbaar maken waarvoor geen geldelijke of andere tegenprestatie wordt gevraagd en ontvangen en waarbij deze uitgave als bron wordt gebruikt.

Inhoudsopgave

1. Inleiding: uitgangspunten en doelen	4
2. Wat is er nodig om het bovenstaande te realiseren?	6
A. Kader	6
B. Onderzoekers en kennisarchitect	7
C. Nieuwe instrumenten	8
D. Wetenschappelijke kennisdeling en kennisbenutting	8
3. Lopende onderzoeken 2023	10
4. Onderzoek en Kennis Programma Rechtspraak 2023-2028	12
4.1 Thema 1. De rechter in de uitoefening van het ambt	12
4.2 Thema 2. De derde staatsmacht in onzekere tijden	14
4.3 Thema 3. De complexe context van de Rechtspraak: maatschappelijke ontwikkelingen	16
Bijlage: De missie, visie en agenda van de Rechtspraak in relatie tot onderzoeksprojecten	18

1. Inleiding: uitgangspunten en doelen

De groeiende complexiteit van onze maatschappij wordt niet alleen gezien als een toename van kansen. Sterker nog: het wordt vaak in de eerste plaats ervaren als een toename van onzekerheid, van risico's en gevaren. Steeds vaker wordt naar het recht en bijgevolg naar de rechter gekeken als het gaat om het dempen van die onzekerheid. De R/rechtspraak wordt hierdoor geconfronteerd met steeds ingewikkeldere problemen. Dat scheidt op allerlei manieren uitdagingen voor de organisatie. Wetenschappelijk onderzoek en het gericht verspreiden van de resultaten kan bijdragen aan het in kaart brengen van complexe problemen en oplossingsrichtingen.

Die toenemende complexiteit van de maatschappij en daarmee van de zaken waarmee de R/rechtspraak wordt geconfronteerd, heeft als gevolg dat wetenschappelijk onderzoek zelden met één methode kan volstaan. Een combinatie van methodes is vaak informatiever: theorie voor het overzicht, kwalitatief onderzoek voor het inzicht en kwantitatief onderzoek voor het doorzicht. Het is daarnaast van belang om ook multidisciplinair te werken. Juristen en rechtswetenschappers kennen het recht van binnenuit, hebben kennis van en ervaring met de processen en de procedures.

Zij werken in en zonder afstand tot het recht. Het hoeft geen betoog dat dit wenselijk en noodzakelijk is. Tegelijkertijd schetst dat ook maar een deel van het verhaal, nl. het juridische verhaal. Voor een vollediger beeld zijn we aangewezen op andere disciplines die met een ander perspectief werken. Voor dat andere perspectief zorgen onder andere de (theoretische) rechtssociologie, rechtspsychologie, sociale en politieke theorie, bestuurskunde, *data science*, etc. Die disciplines kunnen in beeld brengen wat voor juridische professionals en rechtswetenschappers vaak buiten het

Inleiding: uitgangspunten en doelen

zicht blijft. Die aanpak kan helpen om problemen en oplossingen nog inzichtelijker in kaart te brengen.

De ambitie van het cluster Wetenschappelijk Onderzoek is om te fungeren als een kennisbank en vraagbaak voor onderzoek- en kennisdeling, wendbaar en gericht inspeland op onderzoeks- en kennisbehoefte van de R/rechtspraak.¹ We beogen de R/rechtspraak te ondersteunen met praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek, dat wil zeggen: onderzoek dat voldoet aan de eisen van wetenschappelijkheid en tevens van toegevoegde waarde is voor de praktijk van de rechtspraak.²

Wetenschappelijk onderzoek wordt uitgevoerd of begeleid door wetenschappelijke onderzoekers.

Het voorgaande betekent dat we, om tot op de praktijk gerichte onderzoeksresultaten te komen, gebruikmaken van fundamenteel, empirisch en data-gedreven onderzoek. Daarbij gaat het niet alleen om weergave (observatie en analyse), maar zal reflectie op de bestaande praktijk en op de grondbeginselen van recht en rechtspraak ook een belangrijk onderdeel vormen. Dat laatste is minder op de bestaande praktijk gericht, maar op de toekomst van de R/rechtspraak, en heeft in die zin een strategische waarde.³ De missie, visie en agenda van de Rechtspraak zijn richtinggevend voor onderzoeksprojecten van het praktijkgerichte en reflectieve type.⁴

- 1 Ten overvloede: Dit Onderzoek en Kennis Programma Rechtspraak betreft het onderzoek dat het cluster zelf uitvoert of laat uitvoeren. Extern Onderzoek behandelt de aanvragen voor medewerking tot onderzoek door derden.
- 2 Eisen wetenschappelijkheid: doelgerichtheid, striktheid, testbaarheid, repliceerbaarheid, precisie en betrouwbaarheid, objectiviteit, generaliseerbaarheid en de mate van eenvoud.
- 3 N.B.: dit Programma gaat niet over al het onderzoek dat binnen de Rechtspraak plaatsvindt. Voorbeelden van andere onderzoeken die door de Rechtspraak worden gefinancierd maar buiten het Programma vallen, zijn evaluatieonderzoeken, reputatie-onderzoeken, tijdbestedingsonderzoeken, etc. De wetenschappelijke onderzoekers vervullen wel vaker een rol bij andere onderzoeken, zoals in het geval van het UHP-KOT onderzoek.
- 4 Zie: [Missie, visie en agenda van de Rechtspraak | Rechtspraak](#).

2. Wat is er nodig om het bovenstaande te realiseren?

A. Kader

Een belangrijke voorwaarde is een kader dat de wetenschappelijke integriteit en kwaliteit van het onderzoek waarborgt. De principes van wetenschappelijke integriteit zijn eerlijkheid, zorgvuldigheid, transparantie, onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid. Dit kader wordt gevormd door de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit.⁵ We vinden binnen deze gedragscode onafhankelijkheid van extra belang gezien het feit dat onderzoek binnen een niet-wetenschappelijke organisatie wordt gedaan. Onafhankelijkheid houdt onder andere in dat men zich in de keuze van de methode, bij de beoordeling van de data en in de weging van alternatieve verklaringen, maar ook bij het beoordelen van onderzoek of onderzoeksvorstellen van anderen, niet laat leiden door niet-wetenschappelijke overwegingen (bijvoorbeeld overwegingen van commerciële of politieke aard). Onafhankelijkheid is in elk geval vereist bij de opzet en uitvoering van en rapportage over het onderzoek. Bij de keuze van het onderzoeksobject is onafhankelijkheid niet altijd nodig, wel bij de beoordeling van de vraag of het onderzoeksobject geschikt is voor wetenschappelijk onderzoek.

⁵ Zie: [Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit 2018.pdf \(universiteitenvannederland.nl\)](#).

Wat is er nodig om het bovenstaande te realiseren?

De kwaliteit van het onderzoek zal gewaarborgd worden door steeds de volgende punten in acht te nemen:

- Om zicht op *haalbaarheid/uitvoerbaarheid* te verkrijgen zal er vaak gestart worden met een verkennend literatuuronderzoek. Daaruit kan blijken dat er reeds elders is voorzien in de kennisbehoefte of dat er inderdaad nog een aan te vullen lacune bestaat. Ook is het mogelijk om met behulp van een verkennend literatuuronderzoek tot een aangescherpte vraagstelling te komen.
- De *inhoudelijke kwaliteit* van het onderzoek wordt gewaarborgd door de instelling van een leescommissie (bv. in het geval van een literatuuronderzoek of een kennisinventarisatie) of een begeleidingscommissie (bv. wanneer een onderzoek extern wordt uitgevoerd) of peer review (bv. voor een artikel).
- Een (half)jaarlijks overleg met onderzoekers verbonden aan academische instellingen draagt bij aan de *wetenschappelijke relevantie en actualiteit*.

B. Onderzoekers en kennisarchitect

De uitvoering van de geplande wetenschappelijke onderzoeken wordt in de eerste plaats belegd bij de wetenschappelijk onderzoekers van het Bureau. Ten tweede wordt gewerkt aan de inrichting van een flexibele schil door aanstellingen voor een bepaalde periode, detacheringen vanuit de wetenschap en zzp-ers op onderzoeksprojectbasis.⁶ Onderzoekers in de flexibele schil kunnen voor een specifiek (groot) onderzoek worden aangenomen dan wel voor (een kleiner) onderzoek met ruimte voor andere ad hoc onderzoeken. Een dergelijke flexibele schil dient de capaciteit en slagkracht te vergroten waardoor het makkelijker wordt om in te spelen op spontane onderzoekswensen en -behoeften. De mate waarin dit mogelijk is, hangt af van de omvang en inrichting van de flexibele schil. Dat laatste verwijst naar het soort expertise dat in de flexibele schil is opgenomen, zoals sociologie, rechtspsychologie, *data science* etc. De onderzoekers in de flexibele schil worden begeleid door de wetenschappelijk onderzoekers van het Bureau. Een derde mogelijkheid is uitbesteding aan wetenschappelijke onderzoeksteams, doorgaans verbonden aan universiteiten. Coördinatie en begeleiding wordt in dat geval verzorgd door de wetenschappelijke onderzoekers. De wetenschappelijke kennisdeling, ten slotte, wordt gecoördineerd door de kennisarchitect in overleg met de wetenschappelijke onderzoekers.

⁶ Het aantal fte is afhankelijk van de aard en omvang van de specifieke onderzoeksprojecten. Financiering vindt plaats op de kostenplaats onderzoek en komt niet uit de formatie.

Wat is er nodig om het bovenstaande te realiseren?

C. Nieuwe instrumenten

In de periode 2021-2022 heeft het cluster drie nieuwe instrumenten ontwikkeld met het doel om, naast de gebruikelijke meer uitgebreide onderzoeken, ook compactere onderzoeken te kunnen (laten) uitvoeren.

Kennisinventarisatie (KI): Dit instrument is bedoeld om een globaal overzicht van bestaande kennis (literatuur, evt. data) te bieden, maar kan ook helpen om een vraag aan te scherpen en te kijken of het al dan niet om een onderzoeksvraag gaat of dat het wellicht eerder om een beleidsvraag o.i.d. gaat. In die zin is een KI verkennend van aard. Een KI kan worden voorgelegd aan een leescommissie. Voor de KI is een format beschikbaar.

Thermometer: Dit instrument ziet op een peiling van ervaringen in de praktijk van de rechtspraak, vaak middels vragenlijsten, interviews of focusgroepen. Hiervoor is ook een format beschikbaar.

Digitale bibliotheek: een instrument gericht op de wetenschappelijke kennisdeling. Hierin zijn bijvoorbeeld de hiervoor genoemde formats te vinden maar ook uitwerkingen daarvan. Zie: Landelijke Intro Pagina's - Kwaliteit, Kennis en Onderzoek (minjus.nl).

D. Wetenschappelijke kennisdeling en kennisbenutting

Kennisdelen is naast het doen van onderzoek een kerntaak van de Rvdr en de wetenschappers waarmee zij samenwerkt. Met het thema *Wetenschappelijke kennisdeling* wil de Rvdr niet alleen de ontwikkeling van wetenschappelijke kennis faciliteren, maar ook zorgen voor een transitie van de resultaten naar betrokkenen binnen en buiten de Rechtspraak. Een belang van het doen van wetenschappelijk onderzoek is dat de resultaten worden gedeeld met belanghebbenden. De Rvdr wil met de resultaten van haar onderzoeksprogrammering ook zorgen voor de praktische beschikbaarheid voor de eindgebruiker. Dit geldt ook voor extern wetenschappelijk onderzoek waar de Rechtspraak haar medewerking aan verleent. Daartoe is het van belang onderzoeksresultaten te delen op een manier die aansluit bij de behoefte van de eindgebruiker. Kennistransitie of valorisatie, dat wil zeggen het bruikbaar en toegankelijk maken van kennis voor de afnemers, is daarom een integraal onderdeel van het Onderzoek en Kennis Programma Rechtspraak. Het uitgangspunt is hierbij dat elk type onderzoek het best tot zijn recht komt in een of meerdere output-vormen en tegelijkertijd dat verschillende gebruikers/afnemers van kennis gebaat zijn bij verschillende output-vormen. Kennis delen vraagt namelijk meer dan onderzoeksrapporten verspreiden alleen.

Wat is er nodig om het bovenstaande te realiseren?

Onder het motto 'leren is proberen' gaan we vooral praktisch onderzoeken wat werkt. De toegankelijkheid van ons onderzoek willen we bevorderen door onderzoeksrapporten, zowel onderzoek uit het verleden als nieuw onderzoek, makkelijk vindbaar te maken en daar actiever over te communiceren. Bijvoorbeeld door een interview over het onderzoek op intro Rechtspraak te plaatsen.

Bij elk onderzoek dat wordt afgerond, zullen we aan de hand van het thema bekijken welke partners, welke kanalen (binnen en buiten de rechtspraak) en welke instrumenten het meest geschikt zijn om de resultaten van deze eindproducten te delen met hen die er een direct of indirect belang bij hebben.

De Rvdr maakt al gebruik van verschillende kennisdelingsvormen voor wetenschappelijke kennis zoals eigen publicaties (o.a. Research Memoranda, Rechtstreeks) en symposia. Maar daarnaast is er een scala aan kennisdelingsvormen die niet alleen interessant maar belangrijker: effectiever kunnen zijn. Binnen dit thema wil de Rvdr onderzoek doen naar de meest adequate methode(s) van wetenschappelijke kennisdeling. Hiervoor is inmiddels een inventarisatie beschikbaar van mogelijke instrumenten die daarvoor gebruikt kunnen worden. Bij het gebruik van het gekozen instrument zullen we ook expliciet aandacht besteden aan de effectiviteit ervan. Ook zal bij publicatie van onderzoeksrapporten de relatie met de missie, visie en agenda van de Rechtspraak vermeld worden.

3. Lopende onderzoeken 2023

Er is voorzien in een overgangperiode tussen de vorige Agenda voor Onderzoek en Kennisdeling 2020-2022⁷ en het nieuwe Onderzoek en Kennis Programma 2023-2028. Het opzetten, uitvoeren en afronden van onderzoek kost tijd en overloop in een opvolgende planning is onderdeel van de opzet. Daarom volgt nu eerst een overzicht van de onderzoeksprojecten die we meenemen uit de vorige OK-agenda naar 2023 en die in de loop van dit jaar worden afgerond.

1. Uit het onderdeel 'Informatievoorziening binnen en buiten de R/rechtspraak' is het onderzoeksproject IV1 'Innovatieve opbouw informatie over jurisprudentie' eind 2022 opgeleverd in de vorm van een eindrapport en de onderzoekdatabase. Voor de keuze hoe deze database in 2023 te gebruiken of in te zetten, zal op korte termijn contact worden gezocht met LBVr en andere strafrechtexperts/geïnteresseerden. Beoogd eindproduct: nader te bepalen.
2. Uit het onderdeel 'Complexe rechtspraak - kwaliteit van inhoud en procedure' wordt het onderzoeksproject CR1 'Vakinhoudelijk inclusieve rechtspraak' meegenomen. Voor dit onderzoeksproject is in 2022 een literatuurstudie opgeleverd en wordt nu gewerkt aan een vervolgonderzoek over rechterlijke (onbewuste) vooroordelen. Het vervolgonderzoek betreft een inventarisatie van al bestaande manieren om vooroordelen te minimaliseren (bv. opleiding) en een empirisch onderzoek. Dit empirisch onderzoek heeft een vergelijkende internationale

7 Zie: [Agenda voor Onderzoek en Kennisdeling \(rechtspraak.nl\)](#).

component en er wordt gewerkt aan een samenwerkingsverband met Maastricht University en juridische faculteit van de Goethe Universität (Frankfurt). Dit onderzoek wordt zomer 2023 afgerond. Het beoogde eindproduct van dit onderzoek is een Research Memorandum.

3. Uit het onderdeel 'Effectieve rechtsbescherming: de wisselwerking tussen maatschappij en rechtspraak' loopt het onderzoeksproject ER2 'De effectiviteit van rechtspraak en rechterlijke vonnissen' door. Dit onderzoeksproject is in 2022 opgestart. Het initiële offerte-traject leverde niet het gewenste resultaat op. Vervolgens is besloten hiervoor een postdoc aan te stellen. Dit onderzoek wordt in 2023 afgerond en de eindrapportage krijgt beslag in een Research Memorandum.

4. Onderzoek en Kennis Programma Rechtspraak 2023-2028

Het nieuwe Programma bestrijkt een periode van 5 jaar en is opgebouwd uit 3 thema's. De 3 thema's gaan over, verkort weergegeven: 1) het primaire proces (rechtspraak), 2) de organisatie (de Rechtspraak), en 3) de relatie met de maatschappelijke ontwikkelingen. Onder elk thema is een aantal onderzoeksprojecten opgenomen. De onderzoeksprojecten hebben in beginsel een looptijd van 1 tot 2 jaar en worden regelmatig geactualiseerd. Een aantal onderzoeken vergt een langere looptijd (3 tot 4 jaar), bv. als het gaat om onderzoek naar effecten van werkprocessen. Naast de onderzoeksprojecten zijn er ook kennisinventarisaties en thermometers voorzien. Al het onderzoek is wetenschappelijk van aard en tegelijkertijd praktijkgericht. Zoals al in de inleiding gezegd, kiezen we voor mixed methods en een multidisciplinaire aanpak.

4.1 Thema 1. De rechter in de uitoefening van het ambt

Dit thema is in de eerste plaats gericht op de rechter in de uitoefening van het ambt. Hoe gaat de rechter om met verschillende ontwikkelingen zoals de digitalisering van het rechtspreken of de enorme hoeveelheid data die middels innovatieve opsporingsmethoden beschikbaar komen. Technologische ontwikkelingen zijn niet de enige veranderingen die kenmerkend zijn voor onze maatschappij, zo zien we ook (zonder volledig te kunnen zijn) een versterkte aandacht voor inclusiviteit en diversiteit, internationalisering, sociale versnelling, polarisering, erosie van de rechtsstaat,

en hyperindividualisering – al deze maatschappelijke ontwikkelingen hebben een impact op het primaire proces.

Dit thema sluit vooral aan bij de ambitie rechtvaardigheid uit de visie van de Rechtspraak. De bouwstenen hiervan zijn: onpartijdig, onafhankelijk, integer, deskundig, menselijke maat.

- Het al eerder genoemde onderzoeksproject ‘Vakinhoudelijk inclusieve rechtspraak’ wordt onder dit thema voortgezet. Beoogd eindproduct: een Research Memorandum.

Onderzoeksprojecten:

- *Judges & Technology*: Dit is een onderzoek dat in samenwerking met de faculteiten Rechtsgeleerdheid binnen het sectorplan Conflict-oplossende Instituties kan worden verricht.⁸ Het betreft een onderdeel van een groot internationaal onderzoek, door onderzoekers die deel uitmaken van een internationaal samenwerkingsverband met als hoofdonderwerp ‘judicial innovation’ onder de auspiciën van de Law & Society Association. Het onderzoek wordt opgezet in de vorm van een vragenlijst die gebruikt wordt om in kaart te brengen hoe rechters werken met technologie en welke impact technologie heeft op de rol van de rechter. Verwachte eindproducten: verslag, hoofdstuk in bundel, artikel. Looptijd: ca. 1 jaar.
- *Effecten van online zittingen*: Uit eerder onderzoek is gebleken dat online zittingen en hybride varianten bepaalde voor- en nadelen hebben. Gezien de insteek van de Rechtspraak om online zittingen verder uit te werken en de blijvende inzet daarvan, is verder onderzoek naar welk type zaken hier het meest geschikt voor zijn, welke niet en of, en zo ja, welke effecten online zittingen op uitspraken heeft, wenselijk. Dit project leent zich voor een langlopend onderzoek, om effecten zorgvuldig in kaart te brengen en te monitoren. Beoogd eindproduct: ter bespreking. Looptijd: 3 tot 4 jaar.

Thermometer:

- *Rechterlijke oordeelsvorming en de actieve rechter*: Rechterlijke oordeelsvorming is een breed thema, dat voor zowel de wetenschap als de praktijk grote relevantie heeft. Dit thema krijgt dan ook regelmatig aandacht vanuit verschillende hoeken.

8 Zie: <https://sshraad.nl/sectorplan-rechtsgeleerdheid/>.

Te denken valt dan niet alleen aan rechtswetenschappers, rechtssociologen en rechtspsychologen, maar ook aan praktijkjuristen. Er is voornamelijk veel aandacht voor wat er mis kan gaan bij rechterlijke oordeelsvorming. Bij al het wetenschappelijk onderzoek naar dit thema, is een belangrijk perspectief tot nu toe onderbelicht gebleven: het perspectief van de rechter. Wij stellen daarom voor om een onderzoek te verrichten onder rechters, naar hun perspectief op rechterlijke oordeelsvorming en de valkuilen die daar volgens niet-juristen bij komen kijken. Verwacht eindproduct: verslag, evt. in de vorm van een Research Memorandum en een hoofdartikel in de derde Rechtstreeks (2023).

Kennisinventarisatie:

- *Zittingscultuur*: Deze KI richt zich op de vraag of er sprake is van zoiets als een zittingscultuur en zo ja, hoe die cultuur bijvoorbeeld bijdraagt aan de effectiviteit van de zitting en aan de ervaren procedurele rechtvaardigheid. Deze KI behelst een kort verkennend onderzoek. Indien blijkt dat er reden is voor een groter onderzoek, zal het zwaartepunt daarvan liggen bij civiele procedures. Verwacht eindproduct: intern verslag en mogelijk een artikel.

4.2 Thema 2. De derde staatsmacht in onzekere tijden

Hier gaat het om de mogelijke gevolgen en risico's in verschuivingen en veranderingen in de scheiding en spreiding van de drie machten. Een centrale vraag binnen dit thema is hoe de rol en de functie van de rechter en de Rechtspraak verandert in een maatschappij waar de traditionele plekken van gezag toenemend onder druk staan en ter discussie worden gesteld. Het vertrouwen in rechtsstatelijke instituties is aan erosie onderhevig en dat heeft gevolgen voor het gezag en legitimiteit van die instituties. Bieden meer transparantie en versterkte openbaarheid hier een oplossing voor? Hoe verhoudt zich dit tot de onafhankelijkheid van de rechter? En wat het betekent het bijvoorbeeld voor de rechtspraak dat er steeds meer naar alternatieve oplossingen wordt gekeken, hoe blijft de Rechtspraak relevant?

Dit thema sluit met name aan op de ambities transparantie en toegankelijkheid uit de visie van de Rechtspraak. De bijbehorende bouwstenen zijn: openbaar, volgbaar, efficiënt, bereikbaar en begrijpelijk.

- Het onderzoeksproject 'De effectiviteit van rechtspraak en rechterlijke vonnissen' wordt onder dit thema voortgezet. Beoogd eindproduct: Research Memorandum.

- Het promotieonderzoek 'Openbaarheid versus gegevensbescherming in het Nederlands justitieel domein' (werktitel) valt onder dit thema. Beoogd eindproduct: proefschrift. Looptijd: onbekend, wordt in deeltijd geschreven.

Onderzoeksprojecten:

- *De toekomst van de Rechtspraak*: de 3 staatsmachten hebben een in beginsel heldere functieverdeling: wetgevend, uitvoerend en rechtsprekend. Maar wat betekent dat in een maatschappij waarin de taken van de 3 staatsmachten steeds verder lijken uit te dijen en aan verandering onderhevig zijn? Beoogd eindproduct: nader te bepalen.
- *Beroep op de rechter*: Naar aanleiding van het literatuuronderzoek dat in opdracht van de Rechtspraak in het kader van de vorige OK-agenda 2021-2022 werd uitgevoerd door de Radboud Universiteit. Dit onderzoek toonde enige lacunes in onderzoek aan, als het gaat om het vinden van verklaringen van de afname in het beroep op de rechter. Dat heeft betrekking op de doorstroom in de strafrechtketen (keten-effecten, capaciteit) en ook op het civiele rechtsgebied. Bij die laatste verdient probleemfrequentie, alternatieve geschiloplossing en griffierechten aandacht. Beoogd eindproduct: Research Memorandum.

Kennisinventarisatie:

- *Data: overzicht en beschikbaarheid*. De Rechtspraak-organisatie heeft de beschikking over en het beheer van vele vormen van data. Rechterlijke vonnissen en zaakdossiers zijn hiervan de meest in het oog springende, maar veel gegevens zijn opgeslagen in registratiesystemen en databases. De informatie beslaat en beschrijft een breed pallet aan aspecten van de rechtspraak: niet alleen de hiervoor genoemde zaaksgegevens, maar ook operationele of sturingsgegevens, management-informatie, financiële en personeelsgegevens. Deze data is dan ook nog eens deels wel en deels nadrukkelijk niet digitaal opgeslagen. Lang niet alle beschikbare data is duidelijk bekend en voor wat wel bekend is, bestaan nog misvattingen van de vulling en mogelijkheden van de data. Voor onderzoekers en andere geïnteresseerden is daarom het plan opgevat om een 'kennisinventarisatie data' op te stellen, waarin een zo compleet mogelijk overzicht komt van welke data op welke wijze bij de Rechtspraak beschikbaar is. Hierbij zal aandacht zijn voor soorten informatie of gegevens die zijn opgenomen, de betrouwbaarheid of mate van vulling, en ook op welke wijze de data wordt (of kan worden) ontsloten. Beoogd eindproduct: verslag, eventueel Research Memorandum.

4.3 Thema 3. De complexe context van de Rechtspraak: maatschappelijke ontwikkelingen

Een van de 5 ambities uit de visie van de Rechtspraak heeft betrekking op de maatschappelijke omgeving, de context, van de Rechtspraak. Voor de uitoefening van haar maatschappelijke taak moet de Rechtspraak nauw aansluiten 'bij de behoeften en problemen in de samenleving.' Daarvoor is nodig dat die behoeften en problemen ook in kaart worden gebracht. Niet alleen met het oog op de problemen die hier en nu spelen maar ook met het oog op de toekomst. De centrale vraag van dit thema is dan ook welke sociale, politieke, economische, technologische ontwikkelingen en problemen directe of indirecte gevolgen (kunnen) hebben voor de R/ rechtspraak. Dit thema beoogt daarom diverse maatschappelijke ontwikkelingen in hoofdlijnen in kaart te brengen zoals bijvoorbeeld sociale versnelling, de (dreigende) erosie van de rechtsstaat, de democratie onder druk, ecologische modernisering etc. Meer concreet valt te denken aan bijvoorbeeld de groei van de georganiseerde criminaliteit als een uitdaging voor én bedreiging van de rechtsstaat. Is Nederland inmiddels verworpen tot een 'narcostaat' en wat betekent dat voor de Rechtspraak?

Dit thema sluit, zoals hiervoor gesteld, aan bij de ambitie 'inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen'.

Onderzoeksprojecten:

- *Ondermijning: een nadere bepaling (sociologisch en juridisch).* De notie ondermijning heeft de laatste jaren sterk aan impact gewonnen. Ondermijning roept urgentie op en vergroot actie- en financieringsbereidheid. Het wordt dan ook ruim en breed ingezet, en dat met name zonder nadere bepaling van wat er nu precies mee wordt bedoeld. Het lijkt alles en niets te betekenen. Dit onderzoek richt zich op een sociologische omschrijving van het begrip ondermijning en de betekenis daarvan voor rechtspraak en recht. Een centrale vraag is verder of de ruime inzet van het begrip ondermijning een risico voor de rechtsstaat creëert. Verwacht eindproduct: artikel.
- *Veranderende waarden: een maatschappij in transitie.* De maatschappij verandert steeds sneller. In de sociale theorie is de afgelopen jaren veel aandacht geweest voor die snelle veranderingen. Dan gaat het om versnelling van communicatie, van transport en van de sociale verandering als zodanig. Die sociale verandering heeft ook en misschien vooral te maken met een verandering in normen en waarden. Deze ontwikkeling wordt ook wel aangeduid met waardentransitie. Wat betekent een verandering van maatschappelijke waarden voor een waarden-

gedreven instituut als de rechtspraak? Zijn de waarden van de rechtspraak nog compatibel met die van haar sociale omgeving? Hoe moet de rechtspraak omgaan met die veranderende waarden? Dit onderzoek beoogt de waardentransitie in grote lijnen in kaart te brengen met een analyse van mogelijke gevolgen voor de Rechtspraak. Het is te voorzien dat een onderzoek met een dergelijk fundamenteel karakter van langere duur zal zijn. Verwacht eindproduct: nader te bepalen.

- *De toekomst als probleem*: scenario's en scenarioplanning. Lang werd de toekomst van de maatschappij en de mens als een belofte van verbetering en groei beschouwd. Met het inzicht dat er grenzen aan de maakbaarheid van de maatschappij zitten en het daardoor toenemende besef dat de toekomst onzeker is en op verschillende manieren kan uitpakken, groeit ook de behoefte aan scenario's als instrument om tot betere strategische beslissingen te komen. Dit onderzoek bestaat in beginsel uit 2 onderdelen. Onderdeel 1 ziet op een reflectie op de scenario's die in [2016] zijn ontworpen. Onderdeel 2 kijkt naar de inzet van scenarioplanning en scenario's om mogelijke ontwikkelingen van en veranderingen in de functie van de rechtspraak in kaart te brengen. Verwacht eindproduct: nader te bepalen.

Kennisinventarisatie:

- *Strafklimaat en beeldvorming*. Met enige regelmaat verschijnen er berichten over het strafklimaat in Nederland. Vooral in de publieke opinie wordt het strafklimaat als te mild ervaren. De rechtspraak pareert met onderzoeken die aantonen dat dat beeld ongenueanceerd is en dat vaker het tegendeel het geval is. Die reacties veranderen de publieke opinie niet fundamenteel. Er bestaat een bepaald beeld en dat lijkt lastig te veranderen. Wat wel opvalt is dat naarmate het publiek meer informatie heeft over een specifiek geval en dan met name de omstandigheden van de verdachte, het beeld wordt bijgesteld. Maar het algemeen heersende beeld blijft dat de rechter niet streng genoeg straft. Deze KI zet op een rijtje wat er de laatste jaren is verschenen over het thema en welke literatuur er bestaat over beeldvorming. Naar aanleiding van deze KI wordt besloten of nader onderzoek zinvol is. Beoogd eindproduct: verslag, eventueel Research Memorandum.

Bijlage: De missie, visie en agenda van de Rechtspraak in relatie tot onderzoeksprojecten

